

Objektivitet og empati i avhør av fornærmede

Litteraturstudie

BACHELOROPPGAVE (OPPGAVE03)

Politihøgskolen

2023

Kand.nr: 358
Antall ord: 6302

SAMMENDRAG

Kunnskapsgrunnlaget om objektivitet og empati i avhør av fornærmede er mangelfullt. Det foreligger en utbredt begrepsforvirring knyttet til begrepet og fenomenet empati. Lav konstruktvaliditet kan resultere i en tendens til å benytte en eklektisk tilnærming. En subjektiv tilnærming i avhør vil kunne medføre feilkilder i informasjonsinnhenting. Den personlige evnen til å leve seg inn i avhørtes situasjon er en nødvendig forutsetning for å dokumentere forklaringen på en objektiv måte.

Objektivitetskravet er en av rettsikkerhetens mest fundamentale prinsipper. Foreligger det kunnskapshull som kan true rettsikkerheten, er det helt nødvendig å utarbeide tiltak som kan redusere forekomsten av subjektive arbeidsmåter. I denne oppgaven har jeg derfor belyst problemstillingen: *«Hvordan kan økt kunnskap om empati bidra til å realisere operasjonalisering av objektivitetskravet i avhør av fornærmede?»*.

En nyansert og entydig definisjon av empatibegrepet vil unngå at etterforskere tolker objektivitetskravet subjektivt. De internasjonale Mendez-prinsippene gjør seg særlig relevante i utarbeidelsen av en operasjonell definisjon av begrepet. Prinsippene setter standard for avhør grunnet i vitenskapelig forskning, juridiske normer og yrkesetikk, og fremheves som et viktig fremskritt til politiets kunnskapsbase på etterforskningsfeltet.

INNHALDSFORTEGNELSE

1.0 INTRODUKSJON	4
1.1 Teoretisk bakgrunn og relevans	6
1.1.2 Hvorfor ha fokus på empati i avhør av fornærmede?	7
1.2 Avgrensning	8
1.3 Oppgavestruktur	8
2.0 METODE.....	8
2.1 Litteraturstudie.....	9
2.2 Kvalitativ metode.....	9
2.3 Kildekritikk og valg av pensum.....	9
2.4 Forforståelse.....	11
3.0 DISKUSJON.....	12
3.1 Hva ligger i begrepet og fenomenet empati?	12
3.1.1 Ulike former for empati	15
3.2 Hvordan balansere objektivitet og empati i avhør av fornærmede?	17
3.2.1 Kvalitativ undersøkelse av norske politiavhør.....	17
3.3 Hvordan kan økt kunnskap om empati bidra til å realisere operasjonalisering av objektivitetskravet i avhør av fornærmede?.....	19
3.3.1. Forskning som kan bidra til utvikling.....	19
4.0 AVSLUTNING.....	21
5.0 LITTERATURLISTE	23

1.0 INTRODUKSJON

Norsk avhørsmetodikk har vært i kraftig utvikling de seneste årene. Til tross for nye avhørsmetoder og omfattende kursing, foreligger det et utbredt rettsikkerhetsproblem i dagens avhørssituasjon. Det er manglende kunnskap om objektivitet og empati i avhør av fornærmede. Et kunnskapshull som kan gi utslag i en rekke daglige beslutninger. Det synes helt nødvendig å etablere et bedre kunnskapsgrunnlag med tanke på politiets stadige praksis.

Politiavhøret er anerkjent som politiets viktigste og mest anvendte etterforskningsmetode. Hvordan avhørene gjennomføres er følgelig avgjørende betydning for rettsikkerheten. Et avhør skiller seg markant fra en vanlig samtale, både ved formål, metodikk og formaliteter. Formålet med avhøret er å samle inn relevant, nøyaktig og pålitelig informasjon, knyttet til mulig straffeforfølgning. Informasjonsstrømmen skal i hovedsak gå fra den som avhøres, til etterforskeren som leder avhøret. Både avhører og avhørte må forholde seg til et sett med lover og regler. Det er likevel et møte mellom to mennesker, og krever derfor en rekke sosiale og psykologiske faktorer for å skape en god samtale (Rachlew & Fahsing, 2015, s. 225-245).

«K.R.E.A.T.I.V.» er anerkjent som den grunnleggende modellen for norske politiavhør og er integrert i FNs anbefaling som en del av beste praksis. Betegnelsen reflekterer politiutdanningens verdier og prinsipper: **K**ommunikasjon, **R**ettsikkerhet, **E**tikk og **E**mpati, **A**ktiv **B**evisstgjøring, **T**illit gjennom åpenhet, **I**nformasjon og **V**itenskapelig forankring (Rachlew & Fahsing, 2015, s. 225).

Objektivitet og empati er to sentrale begreper i KREATIV og avhørslitteraturen for øvrig. Objektivitetskravet er å anse som en av rettsikkerhetens mest fundamentale prinsipper. Empati er en viktig forutsetning for å skape en god relasjon og tillit til avhørte. Politiet plikter å ivareta begge, noe som har vist seg å medføre noen praktiske konsekvenser. Det finnes lett tilgjengelig kunnskap om hvordan en skal forstå og praktisere objektivitetskravet i både lovteksten og flere av Riksadvokatens rundskriv. Kunnskapsgrunnlaget om empati er derimot noe mer vagt.

Det ligger i kunnskapsbasert politiarbeid en forventning om at politiet skal gå vitenskapelig til verks ved å systematisere sine egne erfaringer og ved å forholde seg aktivt til, og anvende,

andre typer kunnskap enn sin egne (Finstad, 2013, s. 24). Det har blitt en trend i nyere tid å fokusere mer på kunnskap – men hvilken type og hvorfor?

Allerede i 2012 utarbeidet Riksadvokaten en arbeidsgruppe for å vurdere nåtidens avhørssituasjon og om nødvendig fremme tiltak som kan bidra til å opprettholde og ytterligere styrke kvaliteten og effektiviteten i avhørssammenheng. Det ble i utvalgets granskning påvist en utbredt begrepsforvirring knyttet til begrepet og fenomenet empati. Det påpekes i undersøkelsen at de initiativ som nå tas fra Riksadvokatembetet ikke kan forstås slik at det settes spørsmålsteget ved KREATIV som metodisk tilnærming, likevel er det mye som kunne vært undersøkt ytterligere (Riksadvokaten, 2013, s. 12-13).

I politiets kompetanse- og kunnskapsstrategi 2021-2025 og Riksadvokatens kvalitetsrundskriv nr. 3/2018 foreligger det en forventning om kvalitet i etterforskningen og avhør med styrket fokus på de underliggende momentene i arbeidet (Politidirektoratet, 2021; Riksadvokaten, 2018). Dersom det knytter seg tvil til konstruktvaliditeten til begrepet og fenomenet empati blir det vanskelig å komme videre i diskusjonen. Lav konstruktvaliditet knyttet til empati kan resultere i en tendens til å benytte en eklektisk tilnærming i avhørsarbeidet. Avhør er en profesjonell verdiladd praksis med høy grad av ansvar og forventninger. Det faktum at mange enda arbeider etter egen magesfølelse og personlig oppfatning er forståelig gitt de forventninger og ansvar som stilles. En subjektiv tilnærming vil dog kunne medføre feilkilder i informasjonsinnhenting. Den personlige evnen til å leve seg inn i avhørtes situasjon er en nødvendig forutsetning for å dokumentere forklaringen på en god og objektiv måte. Øker nyansene i ens forståelse av empati, vil en kunne styrke objektiviteten og heve kvaliteten i informasjonsinnhenting. I og med at det er påvist tvil om forståelsen av objektivitet og empati i praksisfeltet, og det fremstår som teoretisk vanskelig å definere empati på en god måte, er det relevant å gjennomføre en teoretisk analyse av tematikken.

Gitt problemene som skissert innledningsvis, blir følgende problemstilling relevant:

«Hvordan kan økt kunnskap om empati bidra til å realisere operasjonalisering av objektivitetskravet i avhør av fornærmede?»

For å svare ut problemstillingen i best mulig grad, har jeg formulert to forskningsspørsmål:

1. Hva ligger i begrepet og fenomenet empati?
2. Hvordan balansere objektivitet og empati i avhør av fornærmede?

1.1 Teoretisk bakgrunn og relevans

Drapet på 17-år gamle Birgitte Tengs i 1995, og avhørene av den siktede fetteren er en av de mest omtalte politiavhørene i norsk historie. Nesten to år etter drapet ble Birgittes fetter siktet for å ha drept henne. Han hevdet først sin uskyld, men etter utallige timer i avhør, isolasjon, press fra politiet og ved bruk av sterkt kritiserte avhørsmetoder, tilstod han å ha drept Birgitte, til tross for at han ikke husket noe fra den angivelige hendelsen (Moltubak, 2018).

Avhørsekspert Asbjørn Rachlew skriver at politiavhørene er et av få norske avhør som har blitt analysert av forskere med hensyn til benyttet avhørsmetodikk. Forskere betegner metodene som veldefinerte, psykologiske manipulative taktikker (Irving, 1998, s. 3, referert i Rachlew, 2003, avsn. 5). Fetteren ble senere frikjent for drapet og saken er blitt et eksempel på hvordan falske tilståelser kan oppstå ved bruk av utilbørlige avhørsmetoder. Dette enkelte eksempelet illustrerer tydelig at norsk avhørsmetodikk hadde behov for nye tenkemåter. Rettsprosessen mot ham har ført til utvikling i riktig retning, likevel gjenstår det å utvikle robust og valid kunnskap innen en del kvalitative dimensjoner til de meningsskapende prosessene i avhøret.

Den kunnskapsbaserte utviklingen av politiets strukturerte avhørsmetoder startet i England og Wales. Fra 1980 til midten av 1990-tallet ble flere uriktige domfellelser gransket og førte direkte tilbake til politiets avhør av mistenkte. Nye lover og retningslinjer ble derfor utarbeidet. I 1993 introduserte britisk politi «investigative interviewing» som det første nasjonale opplæringsprogrammet i avhør. Den obligatoriske utdanningen fikk navnet PEACE. Norge adopterte de samme grunnleggende prinsippene, og dette ble overgangen fra erfaringsbaserte og til dels manipulative teknikker, til forskningsbaserte, mer undersøkende avhørsmetoder. PEACE har blitt videreutviklet gjennom ulike opplæringsprogrammer, blant annet KREATIV og fasemodellen for avhørsprosessen (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 193-194). Det nyeste fremskrittet på etterforskningsfeltet er de internasjonale Mendez-prinsippene som ble lansert i 2021. De seks prinsippene setter standard for gode og effektive politiavhør grunnet i vitenskap, juss og etikk (The Mendez Principles, 2021, s. 1-2).

Til tross for at det foreligger en del eksisterende kunnskap og forskning, er det i praksis fortsatt en utbredt tendens til subjektive og eklektiske arbeidsmåter. I 2021 studerte Kristina Jakobsen norske politiavhør i sin doktorgrad. Den kvalitative undersøkelsen søkte å belyse hvordan etterforskere balanserer empati og objektivitet i avhør av fornærmede. Forskningen viser at balansen mellom politiavhørets rettslige rammer og evnen til å fremstå som støttende var krevende. Det har også vist seg vanskelig å finne gode operasjonelle definisjoner av empatibegrepet (Jakobsen, 2021, s. 13). Norsk politiarbeid skal være kunnskapsbasert - det krever kunnskap på alle områder av fagfeltet. I og med at det kan sies å foreligge kunnskapshull og uavklarte fenomener, er det viktig å avdekke hvilke tiltak som kan fornye kunnskapen og heve kvaliteten i informasjonsinnhenting.

1.1.2 Hvorfor ha fokus på empati i avhør av fornærmede?

I Riksadvokatens kvalitetsrundskriv nr. 3/2018 er «ivaretagelse av fornærmede-perspektivet i straffesaken» og «etterlevelse av objektivitetskravet» to viktige kvalitetsindikatorer for straffesaksbehandlingen (Riksadvokaten, 2018, s. 5-6).

Avhør av særlig sårbare fornærmede og lignende fenomenområder, for eksempel saker om psykisk vold, er spesielt vanskelig å kvantifisere og dokumentere. Det presiseres i kvalitetsrundskrivet at slike saker er krevende å etterforske, og må behandles med særlig grundighet. I Norge gjennomføres slike avhør av personer uten formell kompetanse eller dokumenterte ferdigheter (Rachlew & Fahsing, 2015, s. 234). Det krever derfor spesielt høy grunnleggende avhørskompetanse hos norske etterforskere. En empatisk tilnærming i avhør kan gjøre det enklere å bygge tillit til å snakke om vanskelige temaer. Fler nyanser og detaljer i forklaringen kan således fremkomme. Det gjør det viktig å inneha en fenomenforståelse som er adekvat på en psykologisk måte.

Like essensielt er skillelinjen mellom empati og sympati. Objektivitetskravet blir ikke ivare tatt dersom egne følelser er delaktig i innhenting og dokumentasjon av informasjonen som blir meddelt. Uriktig domfellelse kan følgelig bli verste utfall av straffesaken. I kvalitetsrundskrivet understreker Riksadvokaten at det er viktig å utarbeide tiltak som kan kompensere for svekket objektivitet (Riksadvokaten, 2018, s. 21-23). I det følgende forsøker jeg å følge oppfordringen om kompetanseheving og utvikling av tiltak som kan redusere faren for feil som følge av manglende objektivitet.

1.2 Avgrensning

Knyttet til oppgavens problemstilling vil kun empati, vitenskapelig forankring og rettsikkerhet i KREATIV bli diskutert. Objektivitetskravet følger av flere lovparagrafer, hvor blant annet Grunnloven, Den europeiske menneskerettighetskonvensjon og straffeprosessloven (strpl.) er særlig relevante. Objektivitet vil i denne oppgaven sees i sammenheng med kravet som stilles i strpl. (1981) § 226 tredje ledd. Denne er mest sentral for politiets etterforskning og metoder som benyttes i forbindelse med denne, herunder politiavhøret.

1.3 Oppgavestruktur

Med utgangspunkt i oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål har jeg valgt å strukturere oppgaven på følgende måte:

Oppgaven er delvis utarbeidet i samråd med IMRoD. I hoveddelen har jeg dog valgt å integrere resultater og drøfting i ett kapittel, da dette er mest hensiktsmessig med bakgrunn i oppgavetype. Allerede i innledningen har jeg presentert problemstillingen, oppgavens relevans for politiet og avgrensinger. Videre følger et metodekapittel hvor det redegjøres for valg av metode, kildekritikk og valg av pensum, og forforståelse. I diskusjonsdelen forsøker jeg å svare ut og oppsummere de to forskningsspørsmålene, før jeg presenterer forslag til svar på hovedproblemstillingen. Diskusjonsdelen starter med en redegjørelse og drøftelse av hva som kjennetegner hensiktsmessig empati i avhør, og samling av teori og forskning som kan gi en operasjonaliserbar definisjon av empatibegrepet. Neste tematikk er norske etterforskeres evne til å balansere objektivitet og empati i avhør av fornærmede. Til sist blir hovedproblemstillingen presentert og diskutert med bakgrunn i de to forskningsspørsmålene. Avslutningsvis presenteres forslag til forskning og tiltak som kan bidra til utvikling, før det følger en avslutning med oppsummering av oppgavens mest sentrale momenter.

2.0 METODE

Metoden er måten innsamlingen av data foregår på - hvordan materialet kategoriseres, analyseres og tolkes (Støren, 2013, s. 37). Hensikten med en vitenskapelig tekst er blant annet å granske det teoretiske grunnlaget for tidligere forskningsarbeid og fremme forslag til forbedringer (Olsvik, 2013, s. 140).

2.1 Litteraturstudie

Jeg har valgt å skrive en litteraturstudie for å belyse problemstillingen. Det innebærer at materialet i denne oppgaven er hentet fra allerede eksisterende kunnskap om temaet. En litteraturstudie skaper altså ikke ny kunnskap, selv om nye erkjennelser kan komme frem når kunnskap fra flere ulike undersøkelser og artikler sammenstilles. Søk etter vitenskapelige originalartikler i relevante databaser er metoden benyttet i litteraturstudiet (Støren, 2013, s. 17-37).

Valg av oppgavetype er gjort med utgangspunkt i selve problemstillingen. Jeg er interessert i å belyse hvilket kunnskapsgrunnlag som allerede foreligger om objektivitet og empati knyttet til norske politiavhør. Kunnskapsgrunnlaget for vitenskapeligheten er gjerne et empiristisk og kvantitativt vitenskapssyn som legges til grunn for den herskende og rådende metodikken. De primære kildene for min analyse legger vekt på kvalitativ metodikk og er utformet som konseptuelle analyser.

2.2 Kvalitativ metode

Analysene i denne oppgaven er forankret i kvalitativ metode, på den måten at innhenting og tolkning av litteratur er gjennomført for å klargjøre mening, tenkemåter og årsaker til aktørenes atferd i avhørssituasjonen. For å kunne gå i dybden og finne en forståelse for empati og objektivitet i avhør, egner en kvalitativ metode seg godt da den er mer egnet til å frembringe flere dimensjoner og nyanser i personers erfaringer i avhørssituasjonen. Selv om jeg ikke har gjennomført en dokumentanalyse, er tilnærmingen benyttet i denne oppgaven å anse som kvalitativ, i og med at jeg tolker og systematiserer dokumentasjon fra tekster jeg har lest. Hermeneutikk som metode fordrer en åpen og søkende tilnærming til det materialet en skal undersøke, følgelig for å få frem så mange nyanser som mulig (Olsvik, 2013, s. 93-99).

2.3 Kildekritikk og valg av pensum

Kildekritikk innebærer at en er kritisk til det materialet en innhenter og velger å bruke. Det handler både om kildens tilgjengelighet, relevans, autentisitet og troverdighet (Grønmo, 2016, s. 63).

Oppgavens problemstilling krever litteratur om ulike temaer: kunnskapsbasert politiarbeid, objektivitet, empati og avhør. For innhenting av litteratur har jeg benyttet politiets rundskriv og retningslinjer, avhørsmetodikk og lovteksten. For innhenting av eksisterende og relevant forskning rundt tematikken, har jeg benyttet søkesystemet «Oria» for søk i Politihøgskolens bibliotek. For å kontrollere autentisitet og troverdighet har jeg sørget for at materialet er fagfellevurdert og skrevet av kjente forfattere.

Det foreligger vesentlig mye litteratur om avhør, objektivitet og empati individuelt. Forarbeidene til oppgaven har krevd innhenting av litteratur som innbefatter alle de tre elementene – det har derfor vært nødvendig med søkeord på både norsk og engelsk: «objektivitet», «empati», «investigative interviewing» og «avhør av fornærmede» er gjennomgående. Knyttet til tilgjengelighet og relevans har jeg forsøkt å finne nyeste tilgjengelig litteratur og forskning, som gjør det mulig å belyse problemstillingen fra ulike synspunkter. Hovedbidragene i oppgaven er benyttet for å svare ut problemstillingen og forskningsspørsmålene i størst mulig grad.

Politiets kompetanse- og kunnskapsstrategi 2021-2025 er benyttet for å belyse i hvilken grad politiet skal jobbe kunnskapsbasert. Dokumentet gir føringer for hva slags kompetanse og kunnskap politiet trenger i fremtiden for å løse sine oppgaver og samfunnsoppdraget. Dette er ikke en vitenskapelig tekst, men innholdet i dokumentet er basert på forskning.

Strpl. (1981), Riksadvokatens kvalitetsrundskriv nr. 3/2018 og KREATIV er benyttet for litteratur om objektivitetskravet. KREATIV er også benyttet for å belyse hva som anses som empati i denne metodikken.

De internasjonale Mendez-prinsippene er funnet hos Europarådets torturkomité og presenteres i det globale prinsippdokumentet. De inneholder en nøyaktig beskrivelse av empati og hvordan dette bør utvises i avhør. Dette er det nærmeste vi kommer en vitenskapelig systematisering av tematikken.

Den videre analysen forutsetter at man ser til hvilken forskning som ligger til grunn for Mendez-prinsippene. Derfor har jeg søkt videre i Handbok i rettspsykologi av Granhag og Christianson (2008). Forfatterne er en av de mest sentrale kildene for utarbeidelsen av empatibeskrivelsen i Mendez-prinsippene. I boken går de mer i dybden på fenomenet, og

peker på ulike former for empati. Forfatterne viser også til en studie av Holmberg (2004) om effektiviteten av empati i avhør av fornærmede.

Videre benyttet jeg meg av Politihøgskolens institusjonelle arkiv for å lese Jakobsen sin doktorgradsavhandling fra 2021: «Objektivitet og empati i avhør av fornærmede: en kvalitativ undersøkelse av norske politiavhør». Forskningen søker å belyse hvordan norske etterforskere balanserer objektivitet og empati i avhør av fornærmede, og hvilke muligheter og utfordringer dette kan forårsake.

Forfattere på Politihøgskolens pensumlister er benyttet underveis til støtte i overnevnte forskningsmateriale.

2.4 Forforståelse

Egil Olsvik (2013) definerer forforståelse som «den oppfatning du bringer med deg til det materialet du skal tolke» (s. 111). All vår forståelse bunner i allerede akseptert og lært kunnskap. Egne meninger og erfaringer vil ubevisst påvirke tolkninger og oppfatninger av det materialet en skal undersøke. Gjennom å være bevisst over egen forforståelse kan man i større grad unngå tunnelsyn (Olsvik, 2013, s. 97-111). Tunnelsyn er en bekræftelsestendens hvor man leter etter informasjon som støtter egne meninger og oppfatninger, og dermed utelukker informasjon som ikke støtter denne mistanken (Sunde, 2019, s. 61-66).

Valg av problemstilling er utarbeidet som følge av interesse og personlig erfaring. Derfor er det særlig viktig at jeg er kritisk til materialet jeg velger å bruke i oppgaven, og er åpen for å tolke materialet fra ulike synspunkter.

Som politistudent er jeg klar over betydningen av å ivareta objektivitetskravet i avhør. I praksisåret erfarte jeg likevel at det var enklere å få en naturlig sympati med mennesker man kan identifisere seg med. Fornærmede i straffesaker har ofte holdninger og væremåter som er mer lik ens egne. En sympatisk tilnærming kan påvirke evnen til å holde seg objektiv. Gitt objektivitetskravets betydning, er det viktig å finne en fornuftig balanse mellom objektivitet og empati. På den måten unngår man å gå over i en sympatisk tilnærming. Jeg innehar også en formening om at mange polititjenestepersoner ikke forstår i hvilken grad empati har betydning for avhørets kvalitet. Det blir en hverdagslig oppgave og kan resultere i

at en mister evnen til å se og anerkjenne hver enkeltes behov. Avhøret er potensielt en engangshendelse i livet til vedkommende. Gjenopplevelse av traumet i avhør kan føles like traumatiserende som selve hendelsen.

Knyttet til oppgaveprosjektet tror jeg den største utfordringen vil bli å finne litteratur om empati i norsk avhørsmetodikk. Allerede i praksisåret søkte jeg etter litteratur om fenomenet, og synes det var lite å innhente. Dersom man velger å fordype seg i temaet, antar jeg at det finnes forskning å innhente, men i en hektisk hverdag er det erfaringsvis enkelt å ty til letteste tilgjengelig informasjon.

Det er ikke min antakelse at jeg kommer til en konklusjon, men heller kan bidra med noen tankeprosesser og forslag som kan være nyttige bidrag i politiets kunnskapsbase for etterforskningsfeltet. Både for egen læring og for å fremheve hvorfor dette er en viktig tematikk.

3.0 DISKUSJON

3.1 Hva ligger i begrepet og fenomenet empati?

Et sentralt forskningsspørsmål i innledningen var begrepsforvirringen knyttet til begrepet og fenomenet empati. Det finnes en rekke ulike definisjoner av empati. Et eksempel er Olsvik (2008): «Empati er en spontan, innfølende sosial erfaring, ikke en medfølende innstilling» (Olsvik, 2008, referert i Olsvik, 2013, s. 111).

En studie av Holmberg (2004) viser at fornærmede opplever en empatisk tilnærming hos avhører som en svært viktig faktor for å bli sett og ivaretatt. Forskningen tar utgangspunkt i 178 voldsutsattes opplevelser av politiavhør. Holmberg skiller mellom «human» og «dominerende» avhørsstiler. Resultatet viser at ofrene som opplevde en human avhørsstil fortalte alt de husket fra hendelsen, til forskjell fra de som opplevde et mer dominerende avhør. Empati er et viktig kjennetegn i den humane avhørsstilen, mens den dominerende avhørsstilen kjennetegnes av avhører som brysk og utålmodig. Allikevel viser samme studie at erfarne politibetjenter anser empati som lite betydningsfullt i avhør. For å skape en god relasjon er det viktig at avhører anerkjenner fornærmedes behov, i denne sammenheng empati (Holmberg, 2004, referert i Granhag & Christianson, 2008, s. 262). Avhøret skal være styrt og ledet av vitenskapelig kunnskap, men ha en etisk fundering. Økt rettsikkerhet er en verdi og

målsetting som blir forsøkt realisert gjennom en fornuftig balanse av empati og vitenskapelig forankring. Gitt empatiens sentrale betydning som motiverer til styrket vitenskapelig forankring. Hvordan kan vi balansere forholdet mellom vitenskapelig metodikk og en empatisk tilnærming, og hvilket kunnskapsgrunnlag jobber man ut fra i dag?

Som nevnt innledningsvis er KREATIV anerkjent som den grunnleggende modellen for norske politiavhør. Det finnes likevel lite informasjon å innhente om empati i KREATIV. Metodikken tilsier at avhører skal forsøke å opprettholde en god kontakt gjennom hele avhøret, men det forklares ikke nærmere hvordan dette gjøres. De internasjonale Mendez-prinsippene er det nærmeste vi kommer en vitenskapelig systematisering og er nå anbefalt av FN som beste praksis. KREATIV er inkorporerte i Mendez-prinsippene og har vært en del av den internasjonale utviklingen. De seks prinsippene ble lansert i 2021 og setter standard for effektive avhør og informasjonsinnhenting. Hovedfokuset er å redusere forekomsten av justisfeil gjennom kommunikasjon kjennetegnet av respekt og rettferdig, og fremheve ineffektiviteten av tortur og mishandling i avhør. Mendez-prinsippene representerer et fremskritt på etterforskningsfeltet og vil forhåpentligvis bidra til å løfte avhørsmetodikken på et internasjonalt nivå (Association for the prevention of torture, 2021).

Prinsipp 1 og 3 i Mendez-prinsippene er særlig relevante knyttet til oppgavens problemstilling. Prinsipp 1 «on foundations» gir en oversikt over vitnep psykologisk forskning og utviklingen av aktuelle juridiske og prosessuelle rettsikkerhetsgarantier i avhør. Det understrekes at gode og effektive avhør er instruert av vitenskapelig forskning, juridiske normer og yrkesetikk. Disse tre grunnleggende elementene gjør det mulig å innhente grundig og pålitelig informasjon, samtidig som menneskerettighetene operasjonaliseres.

Nedenfor følger to sitat fra punkt 29 og 30 i prinsipp 1. Sitatene er særlig relevante for oppgavens diskusjon og fungerer som logisk og empirisk belegg for det overnevnte:

29 - Robust research supports the efficacy of an information-gathering approach to interviewing. Rapport-based, non-coercive methods offer an effective suite of techniques that can be successfully applied by trained professionals to gather criminal and intelligence information from interviewees – including criminal suspects, victims, witnesses, and intelligence sources. (The Mendez Principles, 2021, s. 9).

30 - Establishing and maintaining rapport is an adaptive skill that helps create a working relationship between persons and enables better communication. It is

achieved by the interviewer establishing a connection with the interviewee based on trust and respect for human dignity. This requires demonstrating genuine empathy as well as reassuring them that they will receive fair treatment. (The Mendez Principles, 2021, s. 9).

Sitatene viser til forskning om hvordan avhørsteknikker kjennetegnet av nøytral informasjonsinnsamling er mer effektive enn manipulative og tilståelsesfokuserede teknikker. Det gjelder uavhengig av hvilken status vedkommende har i straffesaken, herunder fornærmede. Gode avhør kjennetegnes av samarbeid mellom avhører og avhørte. Det vil kunne få frem pålitelig informasjon fra avhørte. Etablering og opprettholdelse av god kommunikasjon krever tillit og gjensidig respekt. En empatisk tilnærming er viktig for å skape dette samarbeidet.

Prinsipp 3 «On Vulnerability» bemerker betydningen av å identifisere og adressere avhørtes behov i sårbare situasjoner, og kan ses i sammenheng med Holmberg (2004) om hvordan anerkjennelse av fornærmedes behov er viktig for å skape en god relasjon. Spesielt viktig også knyttet til maktbalansen som naturligvis foreligger i en avhørssituasjon. En slik maktskjevhet vil i seg selv gjøre at avhørte befinner seg i en sårbar situasjon, og kan resultere i ulike reaksjoner som angst og frykt. Avhørtes fysiske, kognitive og emosjonelle reaksjoner kan følgelig påvirkes. Slike reaksjoner kan hindre avhørtes forståelse av spørsmålene som stilles og implisere svarene som gis. Evnen til å ta rasjonelle beslutninger eller å gi detaljert og nøyaktig informasjon kan potensielt reduseres. I verste fall kan økt stress gi svekket minne og bidra til å produsere falske minner. Empati kan redusere forekomsten de negative konsekvensene maktskjevhet kan gi, og bidra til å skape den tilliten fornærmede opplever som helt avgjørende (The Mendez Principles, 2021, s. 28). Fotnote 25 i Mendez-prinsippene beskriver fenomenet empati og hvordan dette bør utvises i avhør:

Footnote 25: Empathy is a multi-dimensional phenomenon comprising both cognitive processes and emotional (or affective) capacities. It is about having the ability to understand the perspective of the interviewee and to be able to appreciate the emotions and distress of the other. Essentially, it is a pre-conscious phenomenon and can be consciously instigated or interrupted. See, e.g., G.E. Oxburgh, & J. Ost, “The use and efficacy of empathy in police interviews with suspects of sexual offences” Special Edition of the Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, vol. 8, No.

2 (June 2011); B. Baker-Eck, R. Bull, & D. Walsh, "Investigative empathy: a strength scale of empathy based on European police perspectives", *Psychiatry, Psychology and Law*, vol. 27, No. 3. (The Mendez Principles, 2021, s. 9).

En av de mest sentrale kildene i fotnote 25 er artikkelen "The use and efficacy of empathy in police interviews with suspects of sexual offences" av Oxburgh og Ost (2011). Undersøker man videre litteratur benyttet i nevnte artikkel er Holmberg (2004), og Granhag og Christianson (2008) sentrale kilder. Holmbergs forskning er benyttet for å belyse effektiviteten av empati i avhør. Granhag og Christianson er brukt for å beskrive fenomenet empati.

Empati omtales av Granhag og Christianson som et kompleks og sammensatt begrep, som både omfatter kognitive prosesser og emosjonell kapasitet. Forfatterne beskriver empati som en viktig forutsetning for å skape en god relasjon, og trygghet til å fortelle om vanskelige og stressende hendelser. Det handler om å kunne sette seg inn i avhørtes situasjon både følelsesmessig og intellektuelt. Dersom politiet møter fornærmede med respekt, fortrolighet og empati blir det enklere å fortelle om traumat vedkommende har opplevd. Traumatiserte personer lengter etter en trygghet som muligens har gått tapt gjennom hendelsen de har opplevd, eller en trygghet de rent aldri har kjent på. Først når de kjenner en slik trygghet tør de å slippe følelsene sine løs og fortelle om hendelsen (Granhag & Christianson, 2008, s. 262).

I lys av det foregående er det vanskelig å utforme en omgående definisjon av empati. I det følgende har jeg derfor samlet informasjon som kan gi en operasjonaliserbar definisjon av begrepet:

3.1.1 Ulike former for empati

Granhag og Christianson (2008) peker på fem ulike måter å utvise empati, og fremhever at alle disse bør benyttes i en avhørssituasjon. Det vil gjøre det realiserbart å sette seg inn i fornærmedes situasjon både følelsesmessig og intellektuelt. De skiller mellom affektiv, kognitiv, prediktiv, situasjonell og egenskapsempati:

Affektiv empati er å anse som den mest åpenbare formen for empati, og innebærer at man følelsesmessig kan sette seg inn i en annen persons opplevelse. Dette uttrykkes gjennom å leve seg inn vedkommendes måte å føle, tenke og handle på. Benytter man seg kun av affektiv empati står man i fare for å gå over i en sympatisk tilnærming. Politiet er en av yrkesgruppene som oftest møter hendelser som strider mot moralske prinsipper. Det kan resultere i ulike ubevisste følelsesmessige reaksjoner. En emosjonell tilknytning til saken eller avhørte kan påvirke objektiviteten i informasjonsinnhenting. Empati må ikke forveksles med medlidenhet eller sympati. Granhag og Christianson påpeker derfor at det bør benyttes flere former for empati:

Kognitiv empati beskriver evnen til intellektuell innsikt i en annen persons erfaringer, gjennom å forstå andres følelser og perspektiv. Prediktiv empati refererer ikke bare til å kunne sette seg inn i en persons situasjon, men å kunne forutsi hvordan vedkommende potensielt kan reagere i en gitt situasjon. Situasjonell empati er evnen til å møte, oppfatte og anerkjenne de følelsene en person uttrykker i en aktuell situasjon. Egenskapsempati er et karaktertrekk hvor man er empatisk i sin personlige og generelle holdning. Benytter man seg av alle disse formene for empati vil det være enklere å få frem flere nyanser i fornærmedes forklaring - noe som kan være å anse som viktige bevis.

Generelt kan empati i avhør ses som evnen til å sette seg inn i avhørtes situasjon, og se bort fra egne følelser - man blir den man avhører en stund, og deler dens opplevelser (Granhag & Christianson, 2008, s. 170-262).

Det første forskningsspørsmålet dreide seg om begrepsforvirringen knyttet til begrepet og fenomenet empati. Mendez-prinsippene gjør seg særlig relevante i forståelsen av fenomenet empati. De inneholder viktige retningslinjer over hvordan avhør gjennomføres ved ivaretagelse av viktige rettssikkerhetsprinsipper. Empati er en forutsetning for å realisere en objektiv og nøytral informasjonsinnsamling. Selv om det fremstår vanskelig å finne en entydig definisjon av det sammensatte og komplekse begrepet, kan empati generelt ses som evnen til intellektuell og følelsesmessig innsikt i avhørtes opplevelse, tenkemåter, handlemåter og følelser. Egne følelser blir satt til side for en kortere periode. Dermed er det helt essensielt å benytte seg av flere former for empati for en innlevende, men nøytral dokumentasjon av aktuell situasjon.

Med det overnevnte som utgangspunkt er det mulig å gå videre til neste forskningsspørsmål, og belyse noen praktiske konsekvenser av det foregående:

3.2 Hvordan balansere objektivitet og empati i avhør av fornærmede?

3.2.1 Kvalitativ undersøkelse av norske politiavhør

I 2021 gjennomførte Jakobsen en kvalitativ undersøkelse av norske politiavhør i sin doktorgrad. Gjennom observasjon av en rekke avhør, forsøkte forskningen å belyse hvordan etterforskere forstår og praktiserer objektivitet og empati ovenfor fornærmede.

Forskningen viser at objektivitet og empati er å anse som viktige begreper for norske etterforskere, men at balansegangen mellom politiavhørets rettslige rammer og evnen til å fremstå som støttende kan være krevende. Det er særlig tre begrensninger som fremheves. Objektivitetskravet utgjorde en vesentlig begrensning for å utvise empati og anerkjennelse ovenfor fornærmede. Den andre begrensningen som påpekes er etterforskernes kognitive kapasitet. Det å lytte til fornærmedes forklaring, være oppmerksom på det emosjonelle innholdet som blir meddelt, og ivareta fornærmede som person, krever stor grad av mental kapasitet. En tredje begrensning som påvises er manglende kunnskap om traumereaksjoner og traumestøtte.

Objektivitetskravet ble forstått og praktisert på tre måter. Gjennom å være upartisk, som er forenelig med den juridiske forståelsen av objektivitet i strpl. (1981) § 226 tredje ledd. Gjennom å ikke påvirke, som er forenlig med vitnepsykologisk forskning om hvordan avhørers påvirkningskraft har stor betydning i avhør. Objektivitet ble også forstått og praktisert gjennom å holde emosjonell avstand, og ved å ikke gi uttrykk for egne tanker og følelser. Denne forståelsen av objektivitet er ikke beskrevet i verken loven eller KREATIV, men kan se ut som en selvpålagt restriksjon som gjør det enklere for etterforskerne å ivareta objektivitetskravet.

Empati ble utvist ved å vise forståelse og interesse for de avhørte som personer og det de hadde opplevd, og gjennom verbale tilkjennegivelser og i nonverbale tilbakemeldingssignaler. Samlet sett var interaksjonen mellom etterforskerne og fornærmede kjennetegnet av samarbeid.

Måten objektivitet og empati ble forstått og praktisert kunne likevel resultere i ulike kommunikative dilemmaer. Blant annet et dilemma mellom å være upartisk og samtidig vise at en tror på fornærmedes forklaring, evnen til å ikke påvirke, men respondere på det fornærmede fortalte, og balansere skillelinjen mellom emosjonell distanse og emosjonelt nærvær. Dilemmaet ble forsøkt løst gjennom å være medmennesker og støttende i starten og slutten av avhøret, og objektive informasjonsinnhentere når fornærmede fortalte om selve hendelsen. Støtte ble utvist gjennom indirekte, latent og direkte støtte. Indirekte støtte ble utvist ved å forberede avhørte på det som skulle skje i avhøret, gjennom grundig kontaktetablering og ved bruk av metakommunikasjon. Latent støtte ble utvist ved å lytte til fornærmede og gi rom til å fortelle uten avbrytelser. Direkte støtte vil si at etterforskeren for eksempel responderte når avhørte fortalte om skyldfølelse.

I artikkelen stiller Jakobsen spørsmål til om elementene som fremheves som empati nødvendigvis er uttrykk for empati, men heller uttrykk for ivaretagelse av fornærmede, og samarbeid mellom avhørte og etterforskeren. Hun foreslår derfor at empatibegrepet enten byttes ut med andre begreper, eller at det tydeligere beskrives hvordan empati kan operasjonaliseres i avhør. Hun skriver at empatibegrepet bør erstattes med «å vise forståelse» og «å vise interesse». Forståelse for avhørtes situasjon, og hvordan avhørte har det under avhøret og generelt, og interesse for avhørte som person og vedkommendes opplevelse av hendelsen. Disse to begrepene ivaretar den kognitive delen av empatibegrepet, men ikke den affektive (Jakobsen, 2021, s. 13-105). Videre presiserer Jakobsen «hvis man i politiopplæringen ønsker å fastholde bruken av begrepet empati, er det behov for at det presiseres hvilken form for empati som menes og hvordan den kan operasjonaliseres» (s. 61).

Det andre forskningsspørsmålet skulle belyse hvordan objektivitet og empati balanseres i avhør av fornærmede. Jakobsens forskning viser at dilemmaet mellom objektivitet og empati er iboende i avhør. Det har resultert i ulike selvpålagte restriksjoner. En selvpålagt feiltolkning av objektivitet og empati, kan resultere i en subjektiv fortolkning av informasjonen som blir meddelt. For å oppnå en balansegang mellom de to begrepene, var etterforskerne som deltok i studien, medmennesker og støttende i starten og slutten av avhøret, og objektive informasjonsinnhentere når fornærmede fortalte om selve hendelsen. «Emosjonell avstand» som en selvpålagt forståelse av objektivitet, bunner gjerne i en frykt for å la seg påvirke subjektivt av fornærmedes forklaring. Som nevnt tidligere er intellektuell og følelsesmessig innsikt i vedkommendes opplevelse, tenkemåter og følelser, likevel avgjørende

for en objektiv dokumentasjon av aktuell situasjon. Er det slik at den affektive delen av empatibegrepet ikke blir ivaretatt i dagens avhørssituasjon, mangler en vesentlig del av begrepet som i større grad kunne bidratt til å operasjonalisere objektivitetskravet.

Basert på overnevnte diskusjon lar det seg gjøre å presentere forslag til det mest sentrale spørsmålet i oppgaven:

3.3 Hvordan kan økt kunnskap om empati bidra til å realisere operasjonalisering av objektivitetskravet i avhør av fornærmede?

3.3.1. Forskning som kan bidra til utvikling

Objektivitetskravet i KREATIV er et normativt ideal som inkluderer kunnskap om årsakene til manglende objektivitet. Rachlew og Fahsing (2015) skriver at det savnes et system i politiets organisasjon for implementering av teori i praksis, for at norsk politi og deres avhørsmetoder skal nærme seg kravene til en evidensbasert virksomhet (s. 234). KREATIV bygger på psykologisk forskning om hvordan kognitive forenklingsstrategier utfordrer menneskets evne til å holde seg objektiv. Avhører har stor påvirkningskraft med hensyn til påliteligheten av den informasjonen som samles inn gjennom politiavhøret. Avhørers spørsmålsstilling vil ubevisst påvirke svarene som gis, uavhengig av om spørsmålet er ledende eller ikke. Metodene i KREATIV er derfor utviklet for å minimere etterforskerens påvirkningskraft (Rachlew, 2003, avsn. 2). Hvordan skal man best gå frem for å realisere objektivitetskravet?

I Riksadvokatens kvalitetsrundskriv nr. 3/2018 er det utarbeidet tolv kvalitetsmarkører for straffesaksbehandlingen. «Ivaretakelse av fornærmede-perspektivet i straffesaken» og «etterlevelse av objektivitetskravet» er som nevnt innledningsvis to sentrale kvalitetsmarkører knyttet til oppgavens problemstilling:

«Ivaretakelse av fornærmede-perspektivet i straffesaken» gir politiet og påtalemyndigheten et selvstendig ansvar for å ivareta fornærmede og pårørende i straffesaken på en god og hensiktsmessig måte. De skal behandles med respekt, omtanke og føle seg ivaretatt. Det

forutsetter rutiner i politiet som anerkjenner dette som en viktig oppgave. Ved en moderne straffesaksbehandling har fornærmede en helt sentral plass som skal prege oppgaveløsningen.

«Etterlevelse av objektivitetskravet» viser til kravet om objektivitet i hele straffesakskjeden, herunder politiets etterforskning og avhørsmetodikk. Objektivitetskravet er et ufravikelig rettssikkerhetsprinsipp som lovfester kravet om en faglig fundert saksbehandling. Det danner grunnlaget for en pålitelig og korrekt etterforskning (Riksadvokaten, 2018, s. 21-23).

Det følger av strpl. (1981) § 226 tredje ledd at etterforskningen skal søke å kartlegge både det som taler mot og til fordel for mistenkte. Riksadvokaten påpeker i kvalitetsrundskriv nr. 3/2018 at en objektiv tilnærming ikke bare gjelder mistenkte, men er en forutsetning for at etterforskningen skal bli så pålitelig at den kan danne grunnlag for korrekte beslutninger og en adekvat rettslig behandling. Det innebærer å være bevisst over mekanismer som kan svekke objektiviteten, og utarbeide tiltak som kan kompensere for dette. Evalueringer av saker hvor det er begått alvorlige feil viser mangel på objektivitet som en viktig årsak (Riksadvokaten, 2018, s. 21-23). Det påpekes at «ingen skal la seg styre av empatier, følelser, usaklig påvirkning fra andre offentlige myndigheter eller politiske eller private interesser» (s. 21). Uten at det foreligger nærmere beskrivelse av «empatier». Begrepet «empatier» benyttet i en negativ ladd kontekst kan resultere i frykt for å utvise empati, i den tro at det vil påvirke objektiviteten i avhøret. En av de viktigste faktorene ved empati er likevel å kunne se bort fra egne følelser og tre inn i avhørtes situasjon. Det gjør det mulig å innhente og dokumentere situasjonen objektivt, uten at egne følelser påvirker. Hvordan kan man realisere målsettinger knyttet til bedre innhenting og dokumentasjon i avhør?

Politiets kompetanse- og kunnskapsstrategi 2021-2025 gir føringer for virksomhetens målbilde og innsatsområder. Organisatorisk læring er et av prioriteringsområdene frem til 2025, og betegner prosessen hvor mennesker og organisasjoner tilegner seg ny kunnskap, og endrer holdninger og atferd på grunnlag av denne kunnskapen. Et kunnskapsbasert og effektivt politi innebærer å jobbe mer systematisk og metodisk med innhenting av relevant kunnskap og informasjon basert på forskning- og utviklingsarbeid (Politidirektoratet, 2021, s. 3-15). Det gjelder følgelig også en forventning om fornyet kunnskap om begrepet og fenomenet empati. Hvilke anbefalinger er det lurt å se for seg i lys av det foregående?

Etterforskning er et fagfelt i stadig utvikling. I kjernen av kunnskapsbasert politiarbeid foreligger en forventning om kompetanseheving basert på innhenting av ny og relevant kunnskap. En nyansert og entydig definisjon av empatibegrepet i norsk avhørsmetodikk, vil redusere forekomsten av subjektive arbeidsmåter. Det unngår at etterforskere legger vekt på det de tror er objektivitet. Selvpålagte restriksjoner vil være unødvendig.

Økt kunnskap om empati vil også redusere den mentale kapasiteten som blir brukt i forsøk på å balansere objektivitet og empati, og heller bidra til å utvise genuin empati. Gitt at fornærmede opplever empati som viktig, vil det kunne resultere i at fornærmede føler seg ivaretatt og lyttet til. Maktskjevheten som foreligger i avhøret vil føles mindre fremtredende, og ikke være å anse som en stressfaktor. En detaljert, nøyaktig og pålitelig forklaring vil følgelig kunne dokumenteres, og belyse saken i større grad. Spesielt viktig i saker hvor avhøret av fornærmede står helt alene som bevis.

Mendez-prinsippene inneholder sentrale retningslinjer om hvordan objektivitet og empati kan realiseres i avhør. Prinsipp 1 viser til avhør kjennetegnet av nøytral informasjonssamling og samarbeid som betydelig mest effektive. Empati er en viktig faktor for å realisere dette. Beskrivelsen av fenomenet empati i fotnote 25 er nyansert og nøyaktig, og kan bidra til å ytterligere styrke objektivitetskravet. Prinsippene utgjør et fremskritt på etterforskningsfeltet, og burde gjøres tydeligere kjent i forbindelse med norsk praksis.

4.0 AVSLUTNING

Opgavens problemstilling forsøkte å belyse hvordan økt kunnskap om empati kan bidra til å realisere operasjonalisering av objektivitetskravet i avhør av fornærmede. Innledningsvis ble det redegjort for to forskningsspørsmål som skulle belyse problemstillingen.

Det første forskningsspørsmålet omhandlet begrepsforvirringen knyttet til begrepet og fenomenet empati. Empati er et komplekst og sammensatt begrep som både omfatter kognitive prosesser og emosjonell kapasitet. Empati i avhør kan ses som evnen til å anerkjenne fornærmedes følelser, tenkemåter og handlemåter, og se bort fra egne følelser. Det gjør det realiserbart å dokumentere den aktuelle situasjonen på en objektiv måte, uten fare for å gå over i en sympatisk tilnærming.

Det andre forskningsspørsmålet forsøkte å belyse hvordan objektivitet og empati blir balansert i avhør av fornærmede. Forskning viser at de to motstridende begrepene kan medføre flere kommunikative dilemmaer. Selvpålagte restriksjoner blir dermed praktisert i forsøk på en fornuftig balansegang. Empatien som blir utvist i dagens avhørssituasjon ivaretar ikke den affektive delen av empatibegrepet. Affektiv empati er særlig viktig for å dokumentere fornærmedes måte å føle, tenke og handle på. Det kan resultere i en mangelfull informasjonsinnhenting, og en subjektiv tolkning av forklaringen som blir meddelt.

Hovedproblemstillingen forsøkte å belyse hvordan økt kunnskap om empati kan bidra til å realisere operasjonalisering av objektivitetskravet i avhør av fornærmede. En nyansert og entydig definisjon av empatibegrepet i norsk avhørsmetodikk, vil redusere subjektive tolkninger av både objektivitet og empati i avhør. En felles forståelse, og tydelige grenser for hva som kan sies og ikke, kan redusere den mentale kapasiteten som blir brukt i forsøk på å balansere objektivitet og empati. Mendez-prinsippene inneholder en nøyaktig beskrivelse av fenomenet, og viktige retningslinjer om hvordan empati kan bidra til å operasjonalisere en objektiv informasjonsinnhenting. Prinsippene er en start i riktig retning for kompetanseheving av objektivitet og empati i avhør av fornærmede.

5.0 LITTERATURLISTE

- Associations for the prevention of torture. (2021, 17. mai). *New Principles on Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering*.
https://www.ap.t.ch/en/news_on_prevention/new-principles-effective-interviewing-investigations-and-information-gathering
- Bjerknes, O. T. & Fahsing, I. A. (2018). *Etterforskning: prinsipper, metoder og praksis*. Fagbokforlaget.
- Finstad, L. (2013). *Politiblikket*. Pax forlag.
- Granhag, P. A. & Christianson, S. Å. (2008). *Handbok i rättspsykologi*. Liber.
- Grunnloven (1814). *Kongeriket Norges grunnlov* (LOV-1814-05-17). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn>
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Fagbokforlaget.
- Jakobsen, K. K. (2021). *Objektivitet og empati i avhør av fornærmede: En kvalitativundersøkelse av norske politiavhør*. [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo]. Phs.brage.unit. https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2770841/PhD_kappe_Jakobsen.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Menneskerettsloven. (1999). *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett* (LOV-1999-05-21-30). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30>
- Moltubak, R. D. (2018, 22. august). Drapet uløst i 23 år: Dette er Birgitte Tengs-saken. *TV2, nyheter*. <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/dette-er-birgitte-tengs-saken/10021355/>
- Olsvik, E. H. (2013). *Vitenskapsteori for politiet: Tenkemåter i kunnskapsstyrt politiarbeid*. Oslo: Gyldendal.
- Oxburgh, G. E. & Ost, J. (2011). The Use and Efficacy of Empathy in Police Interviews with

Suspects of Sexual Offences. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 8(2), 178-188. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/jip.143>

Politidirektoratet. (2021). *Politiets kompetanse- og kunnskapsstrategi 2021–2025*. <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/pod/hr/politiets-kompetanse-og-kunnskapsstrategi.pdf>

Rachlew, A. & Fahsing, I. A. (2015). Politiavhøret. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens. (Red.), *Bevis i straffesaker: Utvalgte emner* (1. utg., s. 225-254). Gyldendal Juridiske.

Rachlew, A. (2003). Norske politiavhør i et internasjonalt perspektiv. *Tidsskrift for strafferett*, 3(4), 400-439. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN0809-9537-2003-04-02>

Riksadvokaten. (2018). *Kvalitetskrav til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene mv. (Kvalitetsrundskrivet)*. (Rundskriv nr. 3/2018). <https://www.riksadvokaten.no/document/nytt-kvalitetsrundskriv/>

Riksadvokaten (2013). *Avhørsmetodikk i politiet* (Utredning fra arbeidsgruppen oppnevnt av Riksadvokaten 13. juli 2012). <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/10/Avhørsmetodikk-i-Politiet-med-vedlegg.pdf>

Straffeprosessloven. (1981). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker* (LOV-1981-05-22-25). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>

Støren, I. (2013). *Bare søk! Praktisk veiledning i å skrive litteraturstudier*. Cappelen Damm Akademisk.

Sunde, N. (2019). *Strukturert hypoteseutvikling i etterforskning: En metode for å oppnå et bredt og objektivt utgangspunkt for etterforskning*. I E. H. Olsvik & P. Risan (Red.), *Etterforskning under lupen* (s. 35-59, (PHS Forskning 2019:3). Oslo: Politihøgskolen <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/handle/11250/2634563>

The Mendez Principles (2021). *Principles on Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering*, Association for the Prevention of torture (APT), Geneva.

Nedlastet fra: https://www.apr.ch/sites/default/files/publications/apr_PoEI_EN_11.pdf